

ТЕОРІЯ РЕЗУЛЬТАТИВНОСТІ: ОСНОВНІ ФУНКЦІЇ В КОНТЕКСТІ SEE-УПРАВЛІННЯ

¹ Вінницький національний технічний університет

Анотація

Висвітлено деякі питання теорії та філософії результативності функціонування підприємств як систем на підґрунті SEE-управління як засобу підвищення результативності процесів функціонування складних систем у контексті дефініцій «кількість/якість» на основі вимірювання та оцінювання складових згаданої вище результативності із урахуванням відповідних функцій.

Ключові слова: функція; система; процес; результативність; SEE-управління.

THEORY OF EFFICIENCY: MAIN FUNCTIONS IN THE CONTEXT OF SEE-MANAGEMENT

Abstract

Some issues of the theory and philosophy of the effectiveness of the functioning of enterprises as systems are highlighted on the basis of SEE-management as a means of increasing the effectiveness of the processes of functioning of complex systems in the context of the definitions of "quantity/quality" based on the measurement and evaluation of the components of the above-mentioned effectiveness, taking into account the relevant functions.

Key words: function; system; process; efficiency; SEE-management.

Вступ

Дослідження функціонування підприємств як складних систем дозволяє не лише глибше зрозуміти сутність результативності, а й знайти конкретні способи її підвищення. При цьому категорія результативності (efficiency) будь-якого процесу за кінцевими наслідками нами розглядається одночасно як з кількісного боку, у вигляді характеристики його масштабного продукту, так і з якісного, з урахуванням ефективності (effectiveness), застосовуючи й відповідні їм показники як індикатори процесу. Сучасна наука потребує новітніх підходів до оцінювання результативності діяльності підприємств у контексті розуміння функцій управління нею, для чого нами пропонується долучити інструментарій авторського SEE-управління.

Метою статті є окреслення функцій в теорії результативності систем (зокрема, підприємств) за сутністю, а також обґрунтування ролі показників складових результативності в ній у сучасних умовах розвитку систем з метою управління. Науковий внесок автора полягає в уточненні ключових функцій теорії результативності (зокрема аксіологічної та методологічної) на основі багаторічного авторського контент-аналізу. Комплекс авторських показників складових результативності створює підґрунтя для підвищення дієвості управління різнорівневими системами.

Результати дослідження

Протягом останніх десятиліть науковці, зокрема Х. Андерсон, Г. Александер, Дж. Бейлі, А. Гроппеллі, Е. Нікбахт та інші, зосереджували свою увагу переважно на дослідженні функцій економічної теорії та економічного аналізу. Серед вітчизняних вчених ці питання вивчали І. О. Бланк, В. М. Геєць, Л. А. Лахтіонова й інші. Сучасні умови розвитку економіки підприємств вимагають оновлення підходів і пошуку шляхів підвищення результативності їх функціонування й управління на засадах системного підходу. Це зумовлює потребу впровадження новачій та змін у методологічну базу досліджень. Проте зазначеним аспектам у контексті результативності функціонування підприємств як систем наразі не приділяється належної наукової уваги ані з теоретичної, ані з практичної точок зору.

Наукову новизну результатів нашого дослідження становить окреслення оновлених підходів до філософії та теорії результативності з виокремленням існуючих функцій, з акцентуванням уваги на показниках складових результативності функціонування підприємств як систем, а також з висвітленням можливих дій щодо управління результативністю в контексті авторського SEE-управління.

У філософії функцію визначають як явище, яке залежить від іншого та змінюється відповідно до зміни такого явища ([1] та ін.) У математиці – закон, за яким кожному значенню змінної величини (аргументу) ставиться відповідно визначена величина; як роль, значення будь-чого, обов'язок, коло діяльності. Загальновідомим також є визначення функції (лат. *functio* – виконання, здійснення) як зовнішнього прояву властивостей будь-якого об'єкта в конкретній системі відносин. Актуальним питанням при формуванні стратегії підприємств як систем є ідентифікація функцій у контексті теоретичних аспектів результативності. Вони притаманні як теорії, так і філософії зазначеної результативності, які, своєю чергою, перебувають у взаємодії з усією системою знань і виконують низку функцій, серед яких:

світоглядна (систематизує та розширює знання про діяльність підприємства як єдину складну, динамічну систему);

гносеологічна (акцентує увагу на тому, що пізнання сприяє розкриттю закономірності явищ, процесів при функціонуванні підприємств, вивчає шлях до істини, засоби досягнення мети функціонування підприємств тощо для розв'язання теоретичних і практичних завдань, які стоять перед підприємством);

методологічна (стосується вироблення загальних принципів, правил пізнання результативності діяльності підприємств);

аксіологічна (аксіологія – вчення про цінності, теорія у філософії щодо загальнозначущих принципів, які визначають вибір людьми напряму їхньої діяльності; аксіологічна функція сприяє обранню правильного шляху розвитку підприємства в контексті результативності його діяльності);

інтегративна (полягає в об'єднанні практичного, пізнавального, ціннісного тощо досвіду функціонування підприємств);

регулятивна (пов'язана з взаємоузгодженням дій і напрямів діяльності підприємства на основі розуміння відповідних принципів і цілей);

прогностична (сприяє формуванню загальних уявлень і знань про форми та напрями розвитку та майбутній стан діяльності підприємства, певних процесів у них) тощо. На основі осмислення цих та інших функцій, а також власне діяльності підприємств виникає і формуються філософія результативності такої діяльності і теорія розвитку результативності діяльності підприємств (як учення про закономірності та закони руху і розвитку діяльності як потоку відповідних процесів) [2].

Звернемося, перш за все, до аксіологічної функції (з грецької «*axios*» означає «цінний»), суть якої полягає в тому, щоб оцінювати діяльність підприємства з точки зору власне результату (економічного, соціального, екологічного тощо). Саме аксіологічна функція відповідає за аспекти, які зумовлюють поведінку підприємства в зовнішньому середовищі. Зазначене вимагає застосування відповідних показників (ними доповнено методологічну функцію в теорії результативності) стосовно вимірювання результативності діяльності підприємств, якими можуть служити показники в моделях Буреннікової (Поліщук) – Ярмоленка:

$$G = (V - Z), \quad (1)$$

де G – показник продукту як користі i -го процесу; V – показник загального продукту i -го процесу; Z – показник його продукту як затрат;

$$E = V / ZE, \quad (2)$$

де E – показник ефективності процесу як відношення показників загального продукту V і продукту як затрат Z (якісна складова результативності процесу);

$$K = G + Z \cdot G/V, \quad (3)$$

де K – показник масштабного продукту процесу (кількісна складова результативності процесу);

$$R = K \cdot E = K \cdot V/Z = G(1 + V/Z), \quad (4)$$

де R – показник результативності процесу.

За результатами обчислень за моделями (1)–(4) показників складових результативності на підприємстві мають обрати відповідну стратегію його розвитку (поведінки):

активну (розширення діяльності, обґрунтоване чільними та прогностичними значеннями показників усіх складових результативності);

активно-пасивну (збереження значень однієї частки показників складових результативності із внесенням коректив в іншу частку показників складових результативності);

пасивну (збереження досягнутих значень показників усіх складових результативності певний проміжок часу).

При цьому взаємозв'язок результативності з ефективністю (якісною складовою результативності) та масштабністю (кількісною складовою результативності) є тріалектичним, що вказує на досить високу значущість результатів розрахунків за показниками складових результативності з-за існування «взаємозв'язку трьох». У цьому контексті нами застосовується буквений триплекс «SEE» у назві авторського SEE-управління, що складається з перших літер лексем Scale, Effectiveness, Efficiency; порядок літер пояснюється порядком обчислення показників масштабності – К, ефективності – Е, результативності – Р.

Концептуальний механізм SEE-управління складними системами має враховувати особливості функціонування цих систем в умовах мінливого зовнішнього середовища, а також сукупність цілей, завдань, функцій, принципів, методів, засобів, прийомів, чинників, технологій, ресурсів, типів, результатів і потребує відповідних управлінських дій за всіма ними [3, с. 147].

SEE-управління сприяє вишукуванню та застосуванню нових рушіїв економічного зростання як сукупності механізмів, які можуть «відчувати» зміни попиту, впливати на задіявання й ефективно використання ресурсів (трудових, матеріальних тощо) та на економічну ситуацію в країні. Воно може виконувати основну функцію драйвера – сприяти формуванню системи вертикальних і горизонтальних зв'язків між відповідними компонентами, які уловлюють і поширюють імпульси (у нашому випадку F-імпульси (див. [2] тощо)), які надходять від точок зростання значень показників окремих складових результативності функціонування підприємств.

Висновки

Отримані нами теоретичні та прикладні результати формують підґрунтя для практичного вдосконалення систем управління різних рівнів ієрархії – від мікрорівня (підприємство) до мезо- та макrorівнів (регіон, країна). Застосування авторського економіко-математичного інструментарію щодо результативності дозволяє ідентифікувати приховані резерви та драйвери розвитку систем. Розглянуті нами показники складових результативності функціонування підприємств як систем дозволили розкрити її специфіку не тільки в науково-теоретичному, а й у методико-прикладному аспектах з окресленням базових функцій, існуючих у теорії результативності у контексті авторського SEE-управління.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Бех Ю. В. Філософія управління соціальними системами: монографія. Київ: Вид-во НПУ імені М. П. Драгоманова, 2012. 623 с.
2. Буреннікова Н. В. Теорія та філософія результативності функціонування підприємств як систем: оновлений погляд на шляхи реалізації функцій та управління. *Бізнес Інформ*. 2021. № 6. С. 190-196.
3. Буреннікова Н. В., Ярмоленко В. О. Результативність функціонування складних економічних систем аграрного спрямування : монографія. Вінниця: ВНАУ, 2017. 168 с.

Буреннікова Наталія Вікторівна – доктор економічних наук, професор, професор кафедри економіки підприємства і виробничого менеджменту Вінницького національного технічного університету, Вінниця, Україна, e-mail: n.burennikova@ukr.net

Burennikova Nataliia V. – Doctor. Econ. Sc., Professor, Professor of the Department of Enterprise Economics and Production Management, Vinnytsia National Technical University, Vinnytsia, Ukraine, e-mail: n.burennikova@ukr.net